

fajdalma. S még az sem bizonyos, vajjon akarmely más országban még addig is szenvedett volna-e. Madridban a körülmények oly különös találkozása vagy olyan jó akarat kívántatik, hogy az ember szórakozbassék, hogy ott nem oly nagy érdem, mint másutt, ha az ember valami emléknék vagy reménynek szentéli életét. Az ezer meg ezer ujkori találmány, mik Európa többi fővárosa nagyobb részében az embert szinte erőszakosan kiragadják magából, a Pyrenéken meg át nem kelt. Ha ott nem volna a királyi múzeum — mely, igaz, oly szép, hogy párját kell keresni — Spanyolországban az ember még azt is könnyen elfelejtheti, hogy a világon festészet is van. A zene csak az Oriente színházban adja életre-jelét, hol télen át olasz társaság szerepel. A közönség életében a gitár uralkodása lejárt, a zongoráé pedig még el nem kezdődött. A mi a tüzes nemzeti táncokat illeti, azokat már csak a színházban látni; a párisi téli kerthez hasonló intézetet pedig Madridban hiába keresne az ember. A kik szükségét érzik, hogy a természet szemlélése által lelkeket feloldítsék, a két Castilla fővárosában még sajnálatraméltóbbak, mint a kik ott szellemi élvezet és zajos mulatságokat keresnek. Londonnak parkjai vannak, Hampton-Court és Richmond; Párisnak ville-d'avrayi, saint-germaini s fontainebleau-i berkei. Madrid körül a szem a mennyire csak elláthat, csak az eget és a kopasz földet látja, melyek ünnepélyes unalmassággal látszanak egymásra bámulni.

Mégis az idegenek, kik Spanyolországot beutazzák, onnan elragadtatva jönnek haza, — a mit egyébiránt nem lehet csodálni, ha meggondoljuk, hogy Spanyolországban spanyol nők vannak. Ha a felszítget szépeit a mi hideg ködeinkből s csinálmányos illetünk-ből vizsgáljuk, könnyen azzal vádoljuk őket, hogy szeretik az igen erős színeket, hogy járásuk tulságo-

san hányakodó s visceletők hevéssége és pongyolasága már az izlésteleuséggel batáros; hanem e kittülés, e mozgalom, az életnek ezen fénytüzése, ugy észszehangzik hazájok ragyogó napjával, hogy elég a hegyeken átkelnünk, ha meg akarunk győződni, hogy a nőnem legigézőbb faja a spanyol nő Spanyolországban.

(Folytatjuk.)

TUDOMÁNY IRODALOM ÉS MUVÉSZET.

Flóra 50 költeménye. Pest, Emich Gusztáv könyvnyomdája 1858.

Andersen meséi. Fordította Szendrey Julia. Pest, 1858. Kiadja Lampel Robert.

Irónőink napról napra szaporodnak. Most egyik, majd másik divatlap vezet be kettőt-hármat nagy elragadtatás kíséretében, s már csaknem szokássá vált irányokban az udvariasnál több, bizonyos udvarlói hang. Ha ez a rozslu felfogott nőtiszteletből folya, még hagyján. A nőtisztelet valami oly szép és erkölcsi dolog s annyi nemesnek és jónak kutféje mind a társadalmi, mind az irodalmi téren, hogy még tulságaiban is nagy kíméletet érdemel, különösen nálunk, kik némi keleties és a nőtiszteletnek nem épen kedvező házi szokásokat maig sem tudunk egészen levetkőzni. Azonban divatlapjaink egészen más indokból vannak elragadtatva; legalább, ha a nőtisztelet oly nagyon szívükön fekszenék, nemesak a bókokban volnának pazarak, de jobban vigyáznának verseikre, ujdonságaikra, novelláikra is, melyekben nem mindig tisztelik a nőket. Ők nem annyira a nőket tisztelik, mint az irónőket magasztalják; örülni látszának, hogy a magyar nő is elég hős lelkü és szabadelmü

szembeszállani azon százasod előtételel, mely kizárta a nőt a férfi pályáiról; melynek az irónőt, mint nemének dicséret, mint a többi nőnél kevésbé lényt, ki felülemelkedett körén s elég nagy szellemű, tá helyett irótlait forgatni, többé nem a családokra zombelni, hanem az államférfiakra, tudósokra s kritikusokra; gyönyörködnek a szellem ez új fuvallatán, mely a lélek és szív eddig ismeretlen s a férfiak elől elzárt kincseit fogja föllebbteneni; kíváncsian várják, hogy a női kedély, melynek csak a családi kör számára kellene megvynni, hogyan profanálja érzését az egész világ előtt, minő vallomásokot tesz, minő élményekről tanuskodik s fejt meg új oldalról a szerelem és házasság élet nagy kérdéseit; el vannak telve hazafias büszkeséggel, hogy mi sem maradunk el a többi nemzetektől s nemzeti dicsőségünk fényébe egy új sugar olvad. E hangulat általános, ha nincs is épen így rendszerbe szedve, oly általános, hogy nem lenne csoda, ha sok, igen sok nőnél divattá kezdene válni nem a zajtalan, de nyugtató, ügyes-bajos, de boldogító házi körben keresni a dicsőséget, hanem az irodalom zajos, nehéz és sivar pályáján.

Mi, megvalljuk, nem osztjuk e nézeteket a nélkül, hogy az irónőség jogosultságát, melyet elvben tagadni akarunk, kivételkép bizonyos körre szorítva, s némi igazoló körülmények közt, meg ne engednők. Nem deriva férfüdély és előtétel mondatja ezt velünk, hanem épen mély nőtisztelet s az előtételnek is veszélyes társadalmi sophismák gyűlölete; mert mi egyéb az irónőség, mint be nem vallott, eltakart, félbeszerbe alkalmazott nőemancipatio, e bohó és bűnös tan, mely senkit sem tenne oly szerencsétlenné, mint épen a nőt, kinek sorsán javítani akar.

A nő körét és pályáját nem férfi önkény vagy pusztá conventio szabta meg, hanem a természet rendje és a társadalom szüksége. A nő physikai és szellemi alkatanál fogva épen oly képtelen a férfi pályájára,

mint a nő a férfúra s Kisfaludy Sándor, nem élezt, hanem igazságot mond, midőn így szól:

Van határa a két nemnek,
S nem toldása az érdemnek,
Hanem hiha, csorbaság,
A ki ezen általbág.

Nem kisebbiteni akarjuk a nő szellemi tulajdonait; azok viszonylag bizonyosan egyrangúak a férfiéval, csak hogy egészen más neműek, más körben kifejezhetők s egyedül ott jótékonyak. Azt sem tagadjuk, hogy mindig voltak és lesznek egyen ritka és nagy tehetségű nők, kik némely férfipályán is felülmúlják a legtöbb férfit. A mit állítani merünk, sem több, sem kevesebb, mint az, hogy bármily nagy tehetséggel birjon valamely nő, sem az államügyekben, sem a költészetben, sem a tudományban nem emelkedhetik egy rangra a hasonló tehetségű férfival. A nőnemen egy Napoleon, egy Washington, egy Homer, egy Shakespeare, egy Bacon, egy Kant, egy Phidiasz, egy Michel Angelo, teljes lehetlenség, mert mind az, mi a férfit valóban nagygyá teszi, vagy egészen hiányzik a nőben, vagy soha sem fejlődhetik ki benne teljesen. Ez a tény természetesen jelenség fejtegetése a legtermészetesebben fejt meg az egész kérdést.

A női lélekben uralkodóbb az érzés, az értelem, szóval: a fogékonyság, mint az akarat, az ész, a phantasia, szóval: az alkotó erő; szenvedélyei talán hevesebbek, föláldozóbbak, de nem oly mélyek, kitartók, vagy jobban mondva sivarak, hogy képesek legyenek erős becsszomjat táplálni és nagy czélt vinni ki. A mit megérthetnek könnyebben megértik, mint a férfiak, hamar elsajátítják s ezer változatban, szellemduisan dolgozzák föl, de valami újat és mélyet találni teljesen képtelenek s legfeljebb csak genialis paradoxonokig vagy csillogó capriceokra tudnak fölemelkedni. Nők még sohasem törtek új pályát sem irodalomban, sem művészetben, egyetlen nagy eszmé-

vel sem vitték előbb a tudományt s nem is fogják soha. E gyöngeség és tehetlenség, melyet annál inkább éreznek, mennél nagyobb tehetségűek, elfojtott dühvel tölti el őket s önkénytelenül ragadja bizzarr eszmékre, tulságokra, hamis genialitásra. S ekkor is, bár akaratlanul, a férfiak befolyása alatt állanak, például, Sand e századnak bizonyosan leggenialisabb asszonya, mégis művein újjal kimutatható, hogy filozóphiáját, társadalmi irányát, mely műveinek leggyöngébb oldalát képezi, ez s amaz barátjától kölcsönözte, kiket kedveseinek tartott a világ, alkalmasint hibásan, mert Sand aligha képes volt igazán szeretni s a férfiakat legfeljebb csak költői izgalmaikra vagy irodalmi czélokra használta föl. Ez alkotási tehetlenség kevésbé észrevehető oly művészetekben, melyek nem annyira teremők, mint visszateremők lévén, leginkább fogékonyságra vannak alapítva, sőt éppen csak női sajátságok által kivihetők, milyenek a színészet, az előadó zene és ének. Ezért lehetségesek a nagy énekesnők és színésznők. Azonban itt is, mihelyt szoros értelemben vett alkotásról van szó, a nők messze maradnak a férfiaktól. Egy Beethoven a nőnemen éppen oly lehetlenség, mint Shakespeare. A nők képtelenek a társadagos és szigorú abstractionra, a mélyen ható analysisre, s helyzetükből folyó korlátozott látókörök miatt és heves szenvedélyeiknél fogva mindig egyoldalúságra ragadtatnak, mi lehetlenné teszi nekik, hogy urai lehessenek a művészet és tudomány anyagának. Ezért alkotásaikban inkább egyes részletek sikerülnek, mint az egész; bizonyos körben bámulatos nagyságra emelkedhetnek, de körök mindig korlátozott marad, finomságuk, ragyogásuk, érzéseik heve elragadtatja a műértőt, de az erőteljességet, mélységüket, szabatoságukat senki sem bámulhatja bennök jogosan. Nem bírnak elég nyugodtossággal a mély és közvetlen intuitióra, nincs elég erejük az akarat és lelkitehetségek összpontosítására, pedig e nélkül semmi nagy nem születik. Innen legsikerültebb műveikben

is mindig észrevehető bizonyos habozás, lágyaság, egyformaság, töröttség, meghasonlás. — S e meghasonlást követni fogja őket az életben is. Szegények kétszeresen ki vannak téve azon számtalan veszélynek, melyek a tudós, írói és művészi pályát körülörvénylik. A hiúság talán sehol sem fejlődik ki oly nagy mértékben, mint e pályákon, mi leginkább a helyzet természetéből foly. Az ugy szólván elkerülhetlen hiúságból kevésnek van ereje fölemelkedni ama büszke önérztig, mely beelégszik önmagával, ama főnséges türelmig, melyet semmi sem tud kifárasztani, ama erőny becszomjig, mely összetrövrén az önszeretet bálványát, az eszmét, az eredményt emelte kultussá, dicsőségévé. Csaknem kétségtelen igazság, hogy az írók, tudósok és művészek közt aránylag legtöbb hű ember található. E tekintetben a nagy szellemek közül is csak kevesen menttek sok szánuandó és neveltséges gyöngeségtől. S a nő, ki már természeténél, neveltségénél fogva sokkal hiubb, mint a férfi, mily könnyen válik hiúsága bábjiává. Hányan nem lesznek csak azért irónok, hogy hiúságuknak, melyet más téren nem elégíthetnek ki, tápot nyújtsanak? Hány előtt nem válik az irodalom önkénytelen, észrevétlenül salonné, báteremmé, a kacérság színpadává, hol untalan a kacérság egy-egy neveltséges vagy szomorú jelene-tét kell eljátszaniok. S ez még esekélyesség. Vannak nagyobb veszélyek is, s a legtehetségesebb nőket éppen ezek fenyegetik. Az abstractio számokra majd mindig csak tévtanokat szül, az analysis szívök ellen fordul, s a küzdés és dicsőségsszomj képtelenekké teszi őket boldogságra és boldogításra egy-kép. Hiában csalják meg magokat, ők szerelemre, szeretetre, ragaszkodásra vannak teremtvé; hiában ölték ki magokból akarna nem akarna a nőiséget, az összezúzott érzelmek visszakérlik jogaikat: egész a sárg betölthetetlen árt éreznek szíveikben, az eljátszott boldogság képe szüntelen kísérni, üldözni fogja őket, a családélet boldogságáé, melyet megvetnek és visz-

szo hajtanak, melyre képtelenebbé tették magokat, a mely nélkül még sem élhetnek. Bűszkeségük nem engedi, hogy mindezt bevallják, de annál fájóbban, annál mélyebben érzik, minél lelkiismeretesbék. A férj, kit szeretni hittek, s kit még szeretni akarnának, a gyermekek, kikért mindent áldozni vágnak, s kikért oly keveset bírnak tenni, a családi kör, melynek áldásává lehetszének, s melynek csak terhére kell vállniok, utálattal tölti el őket önmagok iránt, s gyűlölettel a társadalmi intézmények ellen. Talán küzdeni fognak, talán összeeszedik egész erejüket, hogy kivonják magokat ez örvényből, de csak új örvények közt választhatnak: szakítai, vagy a világgal, vagy családokkal. Nincs menekülés, el kell veszniök. Életo k súlypontja kívül esett a női és családi élet körén, s az egyensúly többé helyre nem állítható. Sem a férfiakhoz, sem a nőkhez nem tartoznak, ott a nők jogait követelik, itt a férfiakét; sem a közpályán, sem a családi körben nem találják otthon magokat, az nekik igen tág, zajos, veszélyes, ez igen szűk, csendes, prózái. A közönség személyeivé váltak, kikhez mindenkinek joga van. E körülmény ingerli, vonja és bántja őket; szeretnék feltárni egész kedélyöket költői lelkesülésből, dícsvágyból, s fáj nekik, hogy mindenki tudni fogja titkaikat, elményeiket, vágyaikat, a nagy tömeg, az egész világ, mely oly örömet rágalmaz, gúnyol, nevet, mulatja magát. Balhelyzetök minden következményét el kell bordonniok, s örök meg hasonlításban élniök önmagokkal és a világgal. És nincs erejük hozzá. Sorsok mindig tragikum vagy komikum; szerencse, ha csak ez utóbbi, avagy ha csak a boldogság romjain tévelyegnek s nem egyszersmind a bűn örvényén.

GYULAI PÁL.

Nemzeti színhazi játékrond 1858-ban.

Február.

1-jén „Báthori Mária“ eredeti dalmű; 2-kán „Székely katoná“ eredeti népszínmű; 3-dikán „(A) szerelmes ördög“ táncjáték; 4-dikén „Angolosan“ német vígjáték s ezzel hangverseny; 5-dikén „Éjszak csillaga“ francia dalmű; 6-dikán „(A) párisi adós“ francia vígjáték s ezzel hangverseny; 7-dikén „A nagyapó“ eredeti vígjáték; 8-dikán „Ilka“ eredeti dalmű; 9-dikén „(A) szép molnárnő“ francia vígjáték s ezzel hangverseny; 10-dikén „Othello“ shakespearei színmű; 11-dikén „(A) proféta“ francia dalmű; 12-dikén „(A) velencei kalmár“ shakespearei színmű s ezzel „A lakat“ angol bohózat; 13-dikán „(A) kunok“ eredeti dalmű; 14-dikén bál; 15-kén „Othello“ shakespearei színmű; 16-kán „Guzman Johanna“ olasz dalmű; 17-dikén a színház zárva volt; 18-dikán „(A) Troubadour“ olasz dalmű; 19-dikén „Macbeth“ shakespearei színmű s „A lakat“ angol bohózat; 20-dikán „A zsidónő“ francia dalmű; 21-dikén „(A) Csikos“ eredeti népszínmű; 22-dikén „Don Caesar de Bazan“ francia színmű; 23-dikán „Éjszak csillaga“ francia dalmű; 24-dikén „Lear király“ shakespearei színmű; 25-dikén „Esmeralda“ táncjáték; 26-dikán „Macbeth“ shakespearei színmű, s ezzel „A lakat“ angol bohózat; 27-én „Hanyadi László“ eredeti dalmű; 28-dikán „(A) cigány“ eredeti népszínmű.

Előadás összesen 26, melyek közül tisztán színmű 11, dalmű 10, színmű, hangversenynyel 3, táncjátéki 2. Színmű adatott mindössze 17 szer, még pedig 4-szer eredeti, 13-szor idegen. Dalmű adatott 10-szer, eredeti szintén 4-szer, idegen 6-szor.

Ujdonság semmi. — Aldridge vendégszerepelt.

A színészek, énekesek s tánczosok elfoglaltatásában következők az arányok:

14-szer lépett föl Udvarhelyi Miklós;